

A comparative study of the cognitive functions of fantasy in the selected children's stories of Adil Ghabban and Mohammad Reza Yousefi

Abdul Hakim Safarzaei¹ | Foad Abdollahzadeh ² | Abdolbaset Arab Yusofabady³

1. M.A student of Arabic Language and Literature, Department of Arabic Language and Literature, Faculty of Literature and Humanities, Zabol University, Zabol, Iran. E-mail: ghalam6@gmail.com
2. Corresponding Author, Assistant Professor, Department of Arabic Language and Literature, Faculty of Literature and Humanities, Zabol University, Zabol, Iran. E-mail: foadabdollahzadeh@uoz.ac.ir
3. Assistant Professor, Department of Arabic Language and Literature, Faculty of Literature and Humanities, Zabol University, Zabol, Iran. E-mail: arabighalam@uoz.ac.ir

Article Info

Article type:
Research Article

Article history:
Received: 28 January 2023
Received in revised form:
23 June 2023
Accepted: 24 June 2023

Keywords:
Children's fantasy story,
Developmental,
Fantasizing,
Mohammadreza Yousefi,
Adil Ghabban.

ABSTRACT

Despite the fact that the children's story (fantasies) is in contradiction with the real world, it comprises surreal characters and events. Further, it leaves a deep impression on the child's mind and spirit and prepares him to face the stages of growth and socialize with others. Such a critical look at children's stories is included in the cognitive function of children's literature. Since cognitive development plays a predominant role in the sequence and progress of other child development processes; Therefore, it is critical to pay attention to the appropriateness of the cognitive function for each age group in children's story writing. In this research, with reference to the descriptive-analytical method and with the aim of investigating the cognitive function of fantasy in promoting children's creativity, the processes of animating, allegorical symbolization, self-concept, self-esteem and self-efficacy in the stories of Adil Ghabban and Mohammad Reza Yousefi are comparatively investigated. The results indicate that the stories of two authors play a pivotal role in child's growth processes and strengthen his personal and social identity. Also, the use of characters with high self-confidence evokes a safe and secure hero in the child's mind, which increases his self-confidence. The characters of the fantasy stories of both authors instill the aspects of creativity to the audience/child with two important cognitive features of self-esteem and self-efficacy.

Cite this article: Safarzaei, A.H., Abdollahzadeh, F., Arab Yusofabady, A (2024). A comparative study of the cognitive functions of fantasy in the selected children's stories of Adil Ghabban and Mohammad Reza Yousefi. *Research in Comparative Literature*, 14 (1), 91-112.

© The Author(s).

Publisher: Razi University

DOI: 10.22126/JCCL.2023.8739.2471

Extended Abstract

Introduction:

The literary genre of fantasy, being prevalent in fiction, has successfully embedded itself within the realm of literature by virtue of writers' imaginative prowess and plays an egregiously pivotal role in children's narratives. An inherent principle of fantasy involves transcending established laws of existence and consequently, engendering the formulation of novel rules and patterns. Within this literary genre, an intriguing play unfolds using conventional language, space, and events. These elements undergo a transformative recreation, intending to evoke a sense of wonder. Beyond the provision of joy, fantasy endeavors to transport the child into extraordinary realms, fostering self-awareness and introspection. Simultaneously, it works to enhance the child's sense of empathy.

In the current study, relying on the descriptive-analytical method and with the aim of investigating the cognitive function of fantasy in promoting children's creativity, the processes of animating, allegorical symbolization, self-concept, self-esteem, and self-efficacy in the stories of Adil Ghadban and Mohammad Reza Yousefi are comparatively investigated. The results indicate that the stories of two authors carry paramount roles in the child's growth processes and strengthen his personal and social identity. Also, the use of characters with high self-confidence evokes a safe and secure hero in the child's mind, which increases his self-confidence. The characters of the fantasy stories of both authors instill the aspects of creativity to the audience/child with two important cognitive features of self-esteem and self-efficacy

As provided by this investigation, an exploration of data was undertaken through the lens of cognitive processes such as personification, metaphorical symbolism, self-concept, self-esteem development, and self-efficacy. To scrutinize and interpret the gathered data, components associated with text configuration, as well as structural and conceptual figures of speech, were chosen with a foundation in the cognitive functions of fantasy. Subsequently, the data has undergone a comprehensive analysis aligned with these chosen parameters.

The characters within the fantasy narratives crafted by both authors predominantly stimulate the creative facets of the reader or child, emphasizing two crucial cognitive dimensions: self-esteem and self-efficacy. Adel Al-Ghadban employs traditional fantasies, incorporating myths, magic, and fairies, to purify the child's mind from negative experiences and memories. Through these fantastical elements, Al-Ghadban endeavors to mold the child's sense of identity and foster their imaginative capabilities. In contrast, Yousefi utilizes his own writing prowess and creativity to introduce personification and metaphorical symbolism, enabling a child to similarly envision these elements within their realm of play. The incorporation of confident and heroic characters in narratives instills a feeling of safe and secure heroism within the minds of children, fostering their self-confidence—an aspect that both authors have diligently emphasized in their stories. Additionally, both authors, conscientiously aligning with psychological principles and cognitive functions of fantasy, have cultivated children's belief in their abilities. Through their narratives,

they have depicted a positive, independent, and confident identity, thereby expediting the development of children's self-concept. The juxtaposition of good and evil, as well as ugliness and beauty in the stories of both authors, imparts a robust self-image to the child, influencing them to choose goodness and beauty.

The narratives crafted by both authors are tailored to align with the cognitive developmental stages of children within specific age groups. Both writers have underscored the significance of fantasy in nurturing children's creativity. Notably, Mohammad Reza Yousefi has undertaken this endeavor by introducing diverse and innovative forms of fantasy, whereas Al-Ghadban has chosen to emphasize it through the lens of classical and mythological fantasy. It is pertinent to highlight that children in age groups "B" and "C" foster creativity by engaging with myths and legends, an aspect that Adel Al-Ghadban has given more prominence to in comparison to Yousefi.

Keywords: Children's fantasy story, Developmental, Fantasizing, Mohammadreza Yousefi, Adil Ghadban.

بررسی تطبیقی کارکردهای شناختی فانتزی در داستان‌های کودکانه منتخب از عادل الغضبان و محمدرضا یوسفی

عبدالحکیم صفرزایی^۱ | فؤاد عبدالله‌زاده^۲ | عبدالباسط عرب یوسف آبادی^۳

۱. دانش‌آموخته کارشناسی ارشد، گروه زبان و ادبیات عربی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه زابل، زابل، ایران. رایانامه: ghalam6@gmail.com
۲. نویسنده مسئول، استادیار گروه زبان و ادبیات عربی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه زابل، زابل، ایران. رایانامه: foadabdolahzadeh@uoz.ac.ir
۳. استادیار گروه زبان و ادبیات عربی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه زابل، زابل، ایران. رایانامه: arabighalam@uoz.ac.ir

چکیده

اطلاعات مقاله

داستان فانتزی کودک با وجود رار گرفتن در تضاد با عالم واقع، از شخصیت‌ها و حوادث فراواقعی ساخته می‌شود؛ اما اثری ژرف در فکر و روحیه کودک گذاشته و او را برای تکامل اجتماعی و رفتار بهنجار آماده می‌کند. چنین نگاهی به داستان‌های کودک در حیطه کارکرد شناختی ادبیات کودک قرار می‌گیرد. از آن‌جا که رشد شناختی در توالی و پیشرفت سایر فرایندهای رشد کودک نقش به‌سزایی دارد؛ لذا شایسته است در داستان‌نویسی کودک به کارکرد شناختی متناسب با هر گروه سنی توجه شود. در این پژوهش با تکیه بر روش توصیفی-تحلیلی و با هدف بررسی کارکرد شناختی فانتزی در پیشبرد خلاقیت کودک سعی بر آن است فرایندهای جاندارپنداری، نمادپردازی تمثیلی، خودپنداره، عزت نفس و خوداثربخشی در داستان‌های منتخب عادل الغضبان و محمدرضا یوسفی مورد بررسی تطبیقی قرار گیرد. نتایج حاکی از آن است که داستان‌های دو نویسنده نقش به‌سزایی در تحکیم مهارت شناختی رشد کودک داشته و باعث تقویت هویت فردی و اجتماعی وی می‌شود. شخصیت‌های فانتزی در داستان‌های هر دو نویسنده بیشتر با دو کارکرد مهم شناختی عزت نفس و خوداثربخشی، جنبه‌های خلاقیت را به مخاطب/کودک القا می‌کند.

نوع مقاله: مقاله پژوهشی

تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۱۱/۰۸

تاریخ بازنگری: ۱۴۰۲/۰۴/۰۲

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۰۴/۰۳

واژه‌های کلیدی:

داستان فانتزی کودک،
رشد شناختی،
فانتزی‌سازی،
محمدرضا یوسفی،
عادل الغضبان.

استناد: صفرزایی، عبدالحکیم؛ عبدالله‌زاده، فؤاد؛ عرب یوسف آبادی، عبدالباسط (۱۴۰۳). بررسی تطبیقی کارکردهای شناختی فانتزی در داستان‌های کودکانه منتخب از عادل الغضبان و محمدرضا یوسفی. *کاووش نامه ادبیات تطبیقی*، ۱۴ (۱)، ۹۱-۱۱۲.

© نویسنده گان.

ناشر: دانشگاه رازی

۱. پیشگفتار

۱-۱. تعریف موضوع

فانتزی به‌عنوان گونه‌ای ادبی و رایج در ادبیات داستانی، توانسته است با نیروی تخیل نویسندگان، خود را به دنیای ادبیات معرفی کند و در داستان‌های کودک نقش برجسته‌تری از خود به نمایش بگذارد. یکی از اصول فانتزی درهم‌شکستن قوانین جاری زندگی و در مقابل، ایجاد قوانین و الگوهای نو است. در این گونه ادبی با زبان، فضا و رویدادهای عادی، بازی غریبی آغاز می‌شود و همه این عناصر با هدف ایجاد شگفتی به شکلی متفاوت بازآفرینی می‌شوند. فانتزی افزون بر لذت‌بخشی می‌کوشد از راه تقویت حس همذات‌پنداری در کودک، او را به دنیاهای شگفت‌انگیزی بکشاند که موجب آگاهی و درون‌نگری درباره خود شود. بنابراین کارکرد فانتزی بیشتر بر روی انگیزه اصلی و یا هدف اصلی متن متمرکز است. منظور از کارکرد، علت غایی است که خالق اثر، بر مبنای آن اثرش را شکل می‌دهد. از این دیدگاه، فانتزی بیان هویت و تشخیص و تخیل فردی از جهانی است که یکسان و یکرنگ با سازوکارهای از پیش تعیین شده می‌باشد (ر.ک: حلیفی، ۱۹۹۲: ۶۸). کارکردهای فانتزی عبارتند از: سرگرمی، شناختی، اجتماعی، اخلاقی و تربیتی، ملموس کردن جهان ماده به عالم خیال و کارکرد جان‌نشین‌ساز.

در توضیح کارکرد شناختی فانتزی که اساس پژوهش حاضر است، باید گفت: این کارکرد به توانایی‌هایی از کودک اشاره دارد که برای پردازش افکار و انجام فعالیت‌های مختلف ذهنی به کار می‌رود و بیشتر مرتبط با یادگیری و حل مسأله در متون فانتاستیک است. نشانه‌هایی که در ساختار رفتاری کودک پدید می‌آید، بیانگر شاخص میزان رشد اوست. در کارکرد شناختی بر چند اصل مهم تأکید می‌شود: شناخت خود، شناخت موقعیت خود و جهان، ارضای واقع‌گریزی، جبران شکست‌ها، رشد خلاقیت، فرایندهای ذهنی، استدلال‌گرایی و بازنمایی شناخت (ر.ک: تالکین، ۱۳۸۵: ۱۲۷). در توضیح باید افزود فانتزی به کودک کمک می‌کند تا جهان واقع را بهتر بفهمد؛ زیرا هدف فانتزی، گریز از جهان واقع نیست؛ بلکه می‌خواهد به گونه‌ای آن را از زاویه‌ای دیگر نمایش دهد. کودک با فانتزی به جهان دیگری سیر می‌کند که با جهان کنونی‌اش متفاوت است؛ لذا واکنش‌های مختلفی را در موقعیت‌های خاص از خود بروز می‌دهد. شناخت فانتزی در حیطه پرورش خیال حاصل می‌شود؛ بنابراین کودک با فانتزی تخیلش را از طریق تجربه جدیدی که با ورود به جهان‌های متفاوت کسب

نموده، گسترش می‌دهد. کوشش برای تخیل چیزهایی که در واقعیت وجود ندارد و گذاشتن شکل، رنگ، صورت و صدا برای آن، نه تنها برای کودک هیجان‌انگیز است، بلکه لذت‌بخش نیز است.

۲-۱. ضرورت، اهمیت و هدف

کودک با تخیل این امکان را می‌یابد که به بهانه آزمودن تجارب غیرقابل دسترس، از تجارب واقعی و ملموس فاصله بگیرد و با تغذیه در جهانی که سرشار از عجایب، طلسم و جادو، ماجراهای قهرمانانه و خطرات بی‌شمار است؛ کنجکاو و حادثه‌جویی‌های خود را ارضا کند و مشکلات فردی و اجتماعی خود را تا حدودی برطرف نماید (همان: ۱۳۳). تجربه‌های بدست آمده کودک از طریق فانتزی، نقش پررنگ‌تری را به نسبت تجربه‌های شخصی و واقعی‌اش به دنبال دارند و از این رو ممکن است در آینده به طور مفید و کارآمد از آن‌ها بهره‌گیرند؛ بنابراین مطالعه و بررسی فانتزی در ادبیات کودک امری است ضروری و از اهمیت بسیار بالایی برخوردار است. از دیگر سو؛ فانتزی در ادبیات کودک عربی و فارسی هم می‌تواند برای کودک سرگرم‌کننده باشد و هم می‌تواند نگرش‌ها و چشم‌اندازهایی جدید به او نسبت به واقعیت‌های دنیای کنونی نشان دهد که از خلال آن‌ها، به خودشناسی برسد و موقعیت خود و جهان را درک نماید. این گونه ادبی کودک را با خود به جهانی دیگری می‌برد که متفاوت با جهان واقعی اوست و این یعنی، بیان حالت‌های ممکن کودک در مقابل جهان‌های مختلف و واکنش‌هایی که در این موقعیت‌های خاص می‌تواند نسبت به آن ابراز نماید. هدف پژوهش آن است که میزان و تأثیر فانتزی در رشد و تقویت قوه خلاق کودک در داستان‌های کودکان عربی و فارسی مورد بررسی تطبیقی قرار گیرد.

۳-۱. پرسش‌های پژوهش

- برجسته‌ترین مؤلفه‌های شناختی فانتزی جهت پیشبرد خلاقیت کودکان در داستان‌های منتخب عادل غضبان و محمدرضا یوسفی کدام است؟
- داستان‌های مورد بحث، تا چه اندازه در رشد شناختی کودک مؤثر است؟
- این دو نویسنده نسبت به پیشبرد خلاقیت کودک در داستان‌های خود تا چه اندازه موفق بوده‌اند؟

۴-۱. پیشینه پژوهش

پژوهش‌های متعددی در حوزه فانتزی به‌طور کل و فانتزی در ادبیات کودک انجام شده‌است که در ادامه به مهم‌ترین آن‌ها اشاره می‌شود:

نظری کاریزنوی (۱۳۹۰ش) در پایان‌نامه «نقد جامعه‌شناختی جنسیت در داستان‌های محمدرضا

یوسفی، گروه‌های سنی الف تا ج» به بررسی و تحلیل جامعه‌شناختی جنسیتی و تأثیر آن بر جامعه و رشد فردی کودک پرداخته و به این نتیجه رسیده که کتاب‌های داستان از مهم‌ترین عوامل مؤثر بر آگاهی جنسیتی کودکان است و با انواع شگردها و سازوکارها به کمک کودکان می‌آید.

حسن شاهی (۱۳۹۱) در پایان‌نامه «بررسی ظرفیت‌های فانتزی‌گونه حکایات کلیله و دمنه» پس از بررسی داستان‌های کلیله و دمنه و شناخت کارکردهای فانتزی در آن‌ها، به این نتیجه رسید که ظرفیت‌های فانتزی حکایت‌های کلیله و دمنه بسیار است، تا جایی که می‌توان به آفرینش دوباره اثر ادبی دست زد و نیاز به بازآفرینی کلیله و دمنه به شکل داستان‌های مدرن و فانتزی همچنان احساس می‌شود. شرشار (۲۰۱۲) در پایان‌نامه «العجائب في الرواية العربية المعاصرة: آليات السرد والتشكيل» فانتزی را به‌عنوان یکی از ساختارهای روایی برای تعبیر غیرواقعی و غیرمعمول و تطبیق آن با دنیای واقعی از طریق داستان و روایت ارزیابی کرده است.

ابن نوار (۲۰۱۳) در پایان‌نامه «العجائب في الرواية العربية المعاصرة مقارنة موضوعاتية تحليلية» بارزترین نمودهای فانتزی را در نمونه‌های انتخابی روایت عربی معاصر بررسی کرده و نقش فانتزی با تمام ساختارش به‌عنوان مهم‌ترین و بزرگترین نقش در روایت عربی معاصر تعریف نموده است.

آدینه (۱۳۹۴) در پایان‌نامه «بررسی فانتزی در داستان‌های فریبا کلهر و محمدهادی محمدی» به گونه‌شناسی، کارکردهای فانتزی، شخصیت‌های فانتزی، محتوا، موضوع و غیره پرداخت و نتیجه پژوهش حاکی از این است که نگاه دو نویسنده برحسب اهداف نویسندگی ایشان متفاوت بوده است؛ این‌گونه که محمدی نگاهش معطوف به مسائل اجتماعی است در حالی که کلهر با نگاه ادبی و لطیف در بین آثار داستانی کودک ظاهر شده است.

عرب یوسف‌آبادی و احمدی چناری (۱۳۹۵) در مقاله «عوامل السرد الفانتازي في رواية امرأة القارورة لسليم مطر» نقش فانتزی را در داستان *امرأة القارورة* به این نتیجه رسیده‌اند که عنوان رمان، شخصیت‌ها و رخدادهای این رمان دارای عناصر فانتزی هستند. قمری کیوی و همکاران (۱۳۹۵ش) در مقاله «تأثير قصة درماني در افزایش عزت نفس و خوداثربخشی کودکان پیش دبستانی» تأثیر داستان را در میزان عزت نفس و قدرت توانایی کودکان پیش دبستانی در حل مسائل و انجام دادن امور ارزیابی کرده و به این نتیجه رسیده است که قصه‌درمانی با مکانیزم همانندسازی کودک و شخصیت‌های مثبت داستان، سبب افزایش اعتماد به نفس و خوداثربخشی کودک می‌شود.

۱-۵. روش پژوهش و چارچوب نظری

در این پژوهش، داده‌ها از منظر فرایندهای شناختی جاندارپنداری، نمادپردازی تمثیلی، خودپنداره، رشد عزت نفس و خوداثربخش بررسی شده‌اند. برای بررسی داده‌ها و تحلیل آن‌ها مؤلفه‌های مربوط به پیکربندی متن و آرایه‌های ساختاری و مفهومی باتوجه به کارکردهای شناختی فانتزی، انتخاب گردیده و داده‌ها باتوجه به آن‌ها تحلیل شده‌است. لازم به ذکر است که داده‌های پژوهش از داستان‌های کودکانۀ عادل الغضبان، داستان‌نویس مصری و محمدرضا یوسفی، داستان‌نویس ایرانی انتخاب شده‌است. این داستان‌ها به صورت تلفیقی برای گروه سنی «ب» و «ج» نگاشته شده‌است که با اهداف پژوهش حاضر نیز همخوانی دارد.

۲. پردازش تحلیلی موضوع

۲-۱. جاندارپنداری

تخیل از جمله عوامل مهمی است که تفکر خلاق را در کودک ممکن می‌سازد. یکی از ویژگی‌های مشترک کودکان خلاق، وجود قدرت تخیل فوق‌العاده در نزد آن‌هاست. کودک با تشویق خلاقیت و تخیل، به روابط تازه و درک تازه از پدیده‌ها دست می‌یابد و از زمان حال به گذشته و آینده فراتر می‌رود؛ بنابراین در لحظه، از جهان حسی خود رها می‌شود و از طریق کوشش‌های خلاقه و پرتخیل، افکارش را بیان می‌کند و درباره مفاهیم تازه می‌اندیشد و آن‌ها را می‌آفریند. کودک، اطلاعات و تجارب زیادی ندارد تا تفاوتی بین اشیای جاندار و بی‌جان قائل شود؛ لذا تصور می‌کند همان‌گونه که خودش محیط اطراف را درک نموده و با آن ارتباط برقرار می‌کند، اشیاء و پدیده‌های دیگر نیز همانند او عمل می‌کنند. جاندارپنداری برای کودک نوعی احساس خوشایند و رضامندی درونی را به همراه دارد؛ بنابراین نه تنها مانعی برای رشد مهارت‌های اجتماعی نیست، بلکه کودک با نشان‌دادن احساس همدلی و همدردی با اشیایی که آن‌ها را در تخیل خود جاندار می‌پندارد، می‌آموزد که با دیگران در موقعیت‌های مختلف چگونه رفتار کند (ر.ک: محمدی، ۱۳۹۹: ۲۹۰).

عادل الغضبان به دلیل پرداختن به مقولۀ جاندارپنداری و موجودات فراواقعی سبب تقویت قوه تخیل کودکان می‌شود و تخیل کودک را در رشد قوه خلاق و ابداعی تحریک می‌سازد. وی به خوبی به این مسئله واقف است که تشویق و ترغیب کودک را در داستان‌هایش ملاک قرار دهد تا کودک در خیال‌پردازی‌هایش اصل اندیشه‌های تخیلی را با واقعیت جهان خارج یکی بگیرد. الغضبان در داستان «الصيد الماهر» از فانتزی جادو، موجودات فراواقعی همچون غول و اژدها بهره جسته و با جاندارساختن پدیده‌ها و موجودات طبیعی، زمینه‌های جاندارپنداری کودک را در داستان فراهم می‌سازد. این داستان با شگفتی و درگیری روز و شب و قرار گرفتنشان در موقعیتی مشابه و جاندارپنداری آن دو اینچنین روایت می‌شود:

«ایق مکانک فإصابتك لن تسمح لك بالسير، فأنت والليل الآن في خدمتي. وما إن قال هذه الكلمات، حتى ربط الليل والنهار إلى شجرة عظيمة، وخصّ كلاً منهما بجانب من جوانبها وغرضه أن يبقيا مربوطين، إلى أن يتم مهمته» (الغضبان، ۱۹۹۹/الف: ۲۳).

در این داستان با کمک جاندارپنداری، رشد هوشی کودک کم کم به واقعیت می‌گراید تا بتواند از اندیشه‌های بالا که به خرافات نزدیک است چشم‌پوشی نماید؛ بنابراین فانتزی در این داستان به نحوی استفاده می‌شود که کودک قدرت الهام‌گیری از آن‌ها را داشته باشد.

الغضبان در داستان «قصیر الذیل» از فانتزی‌های جادو و تحوّل ضمن جاندارساختن اشیای بی‌جان‌ی همچون تبر، گردو، درخت، رود و غیره بهره‌جسته است تا بتواند قدرت جاندارپنداری را نزد کودک تقویت سازد. بنابراین، کودک، موجود بی‌جان را در ذهنش به کمک داستان فانتزی تصور می‌کند. این ویژگی بارز گفتگو‌قادر است ارتباط مستقیم و باورپذیری را نزد کودک فراهم کند و جاندارپنداری را نزد او تقویت سازد:

«وبعد قليل، توغلوا في غابة من الصنوبر كانت تكسو جبلا من الجبال، فطرق أسماعهم صوت فأس يعقبها أصوات أغصان تتساقط، فقال الصغير أسعد: يدهشني أن يحطم القوم الأشجار في رؤوس الجبال! فقال له أمجد بلهجة جافة: يدهشني ألا تدهش أنت من كل شيء، فالجاهل يرى كل شيء أمراً عجباً. فلم يحفل أسعد بهذا القول، واندفع يصعد في الجبل ويجري إلى مصدر الصوت، فلما وصل إلى رأس الجبل، فماذا تظنون أنه وجد؟ وجد فأساً مسحوراً تعلق وتهبط على شجرة من الأشجار الضخمة، فقال يخاطبها: صباح الخير يا سيدتي الفأس! ألا يضايقك أن تهوي وحدك على هذه الشجرة؟! فقال الفأس: لقد مضت علي سنون طويلة وأنا أنتظرك يا ولدي! ها أنا ذا يا سيدتي. وتناول الفأس، ووضعها في كيس كبير من الجلد كان يحمله، وهبط من الجبل إلى إخوته فرحاً مسروراً» (الغضبان، ۱۹۹۹/هـ: ۸-۱۰).

الغضبان در ادامه از کاربرد جانداربودن تبر برای رفع مشکلات و سایر طلسم‌های قصر پادشاه به کودک کمک می‌کند تا بتواند فرصت تعاون و کمک به دیگران را در ذهنش تقویت نماید. هوش و ذکاوت شخصیت قهرمان کودک در داستان به خواننده کودک کمک می‌کند با تقویت قدرت ذهنی-شناختی جاندارپنداری به کشفیات و خلق مسائل جدید و حل مشکلات بپردازد.

محمدرضا یوسفی نیز از این ویژگی شناختی فانتزی در داستان «تفنگ کاغذی» بهره برده‌است. این داستان با فانتزی تغییر و تحول، جاندارپنداری را برای کودک بازگو می‌کند؛ زیرا کودک با این تفکر که اشیای بی‌جان از ویژگی جاندار برخوردارند؛ شروع به خیال‌پردازی می‌کند. کودک با کاغذی که تفنگ درست کرده می‌پندارد که از یک چیز بی‌کارآمد، توانسته ابزار کارآمدی بسازد و منجر به مرگ خانواده‌اش شده‌است:

«پیش مامانم رفتم، اما مرا بغل نکرد. پیش بابام رفتم، اما او مرا نبوسید. پیش خواهرم رفتم، اما او با من بازی نکرد. دلم از غصه پر شد. گریه‌ام گرفت. تفنگم را از کمرم درآوردم. زود آن را باز کردم. مثل اولش یک ورق کاغذ شد. روی کاغذ، عکس یک گل را کشیدم. آن را جلوی بینی مامانم گرفتم. مامانم گل را بو کرد و زنده شد» (یوسفی، ۱۳۸۴: ۸).

چنین کارکرد فانتزی در این داستان بدان جهت است که کودک در سن چهار سالگی، جاندارپنداری را با ساخته‌پنداری همسان درک می‌کند (پیاژه، ۱۳۸۲: ۳۶۷).

کودک داستان، فانتزی خویش را جهت جاندار کردن اشیای بی‌جان و ساخت اشیای دیگر از آن‌ها و اثرگذاری و انفعال به کار می‌برد؛ بنابراین با ساخت تفنگ از کاغذ، به آن جنبه ساختگی بخشیده، سپس با تغییر تفنگ به کاغذ اولیه و آن‌گاه به گل خوشبو، به یک شیء بی‌جان کاغذی، تحیل جاندارپنداری می‌بخشد.

یوسفی در داستان «بر بلندترین نقطه ایران» با جاندار کردن بادبادک کودک، سعی بر فانتزی‌سازی می‌کند:

«بادبادک در باد می‌رفت. من سفت و محکم به بادبادک چسبیده بودم و از تماشای کوه و دشت و صحرا سیر نمی‌شدم» (یوسفی، ۱۳۸۱: ۱۰). «بادبادک چقدر سخت به طرف کوه سپید می‌رفت! از میان ابرها گذشتیم. بادبادک آنقدر خسته بود که دلش می‌خواست روی تکه ابری بخوابد. اما می‌رفت و می‌رفت و می‌رفت» (همان: ۱۲).

شخصیت اصلی داستان/پسریچه به تنهایی و با کمک یک بادبادک سعی می‌کند سفر ماجراجویانه‌اش را آغاز نماید و با این کار به کودک، استقلال، توانایی انجام کارها و مسؤولیت‌پذیری را می‌آموزد. گویا کودک در پی اثبات خودفردی برابر دیگران است؛ زیرا کودک گروه سنی «ب» با وجود رشد ذهنی مناسب قادر نیست افکار و احساسات خود را به طور کامل با دیگران در میان بگذارد. کودک در این داستان کاری بسیار بزرگ را با کمک دنیای خیالی‌اش انجام می‌دهد تا میزان ارزشمند بودن و قدرت توانایی‌اش را به دیگران اثبات کند. کودک زمانی می‌تواند چنین تفکر خیالی و فراواقع را در ذهنش پیروراند که از قدرت اعتماد به نفس بالایی برخوردار باشد. از این رو با کمک قوه جاندارپنداریش توانسته به هدفش دست یابد. کودک با جاندارپنداشتن بادبادک در عالم خیالش، آن را موجودی زنده همچون پرنده‌ای تصور کرده که می‌تواند به کمک آن قله دماوند را فتح کند و این‌گونه نیز شده است.

۲-۲. خودپنداره

احساسی که هر کس درباره خود دارد، نقش مهمی در سلامت روانی او دارد. در روان‌شناسی به چنین

احساسی، خودپنداره می‌گویند. در خودپنداره بر این مسئله تأکید می‌شود که هر فرد، خود را چگونه می‌بیند، یعنی تصویر یا برداشتی که هر کس از خودش دارد. طرز برداشت فرد از خود، تا حد زیادی به وسیله تجارب گذشته‌اش که در قالب موفقیت‌ها و شکست‌ها نمود می‌یابد، و آن‌چه دیگران درباره او فکر می‌کنند شکل می‌گیرد (Hoffman & others, 2005: 68). دلیل اهمیت خودپنداره آن است که برداشتی که هر کس از خودش دارد بر رفتار و عمل او تأثیر می‌گذارد، همچنین بر احساس وی از خود نیز تأثیر می‌گذارد. کسانی که احساس خوبی درباره خودشان دارند در مقایسه با کسانی که نگرش منفی به دیگران دارند، از اعتماد به نفس و رضایت بیشتری برخوردارند، افراد موفق‌تری هستند و کمتر احتمال دارد که به آسیب‌های فردی و اجتماعی دچار شوند. خودپنداره سبب باور کودک به ماهیت، چگونگی منحصر به فرد بودن، و رفتار خاص وی می‌شود و قابلیت پیشرفت و توسعه در شخصیت کودک را طی مراحل رشد دارد (غلامی، ۱۳۹۳: ۱۶). بعدها این نوع شناختی با پیشرفت و قرار گرفتن در مرحله دیگری از سن افراد در کودکی (۴ سالگی به بعد) سبب رشد خاصیت و رشد شناختی همزادپنداری و جاندارپنداری می‌شود. خودپنداره در رأس تمام مقولات روانشناختی دیگر قرار دارد و منجر به فرایندهای شناختی مثبت یا منفی در افراد می‌شود. برای رشد قوه خلاق کودک ابتدا باید تصویر درستی از خود را به او نمایاند تا بتواند در راستای پیشرفت ذوق خلاق خویش گام بنهد. خودپنداره که نوعی خودباوری فرد نسبت به شخصیت و هویتش محسوب می‌شود معمولاً در گروه سنی «ب» آغاز و در گروه سنی «ج» از قدرت شناختی بیشتری برخوردار خواهد شد (همان: ۱۸). از این‌رو فانتزی با ارائه مفاهیم مختلفی در آموزش کودک در قالب‌های مختلف قادر است تا باور زشتی و زیبایی یا خوبی و بدی و غیره را در ذهن و ناخودآگاه کودک بیرواند و در درگیری بین بدی و خوبی، سرانجام کودک به سمت امر یا شخصیت نیک و مثبت گراییده و سپس آن امر و شخصیت در روان کودک و در شخصیت وی ثبت می‌گردد.

خودپنداره با دو مفهوم متناقض خوب و بد یا زشتی و زیبایی در داستان «أخوات الثلاث» از عادل الغضبان با شخصیت بد دو خواهر و پدر و مادرشان با خواهر کوچکشان تجلی می‌یابد. نویسنده با ذکر برخی حوادث فانتزی جادو، افسانه و دگرگونی، مفهوم نیک و خوب را اینچنین به کودک القا می‌کند: «قبل أن أصل إلى هنا عاقبت أهل زهراء جميعاً، فقد شفيت شقراء وحمراء من جراحاتهما، ولكن تركت أثر تلك الجراح في وجهيهما، وحولت ثيابهما الفاخرة إلى أطمار، وزوجتهما سائسين من أغلظ السواس كبد، يسيتان معاملتهما وينهالان عليهما بالضرب، إلى أن تتأدبا وتحليا. أما الملكة والملكة فقد مسختهما حمارين ليكفرا عن قسوتيهما وعن جريمة الاغتيال التي دراهما، ولقد نقلتهم جميعاً إلى مملكتك، ليسمعوا بأذانهم ثناء الناس عليك وعلى زهراء» (الغضبان، ۱۹۹۹/ «ب»: ۴۳-۴۴).

شخصیت زهرا باتوجه به بد رفتاری‌ها و توطئه‌های بد از جانب خانواده‌اش، خود واقعی‌اش را

فراموش نکرد و با باور به شخصیت خویش، آینده‌اش را روشن می‌دید و چنین نیز شد. این بدان جهت است که کودک نسبت به بزرگسال از خودپنداره ساده‌ای برخوردار است. تغییر جزئی مثبت در آن می‌تواند کارکرد زیادی خصوصاً در افزایش عزت نفس و مقابله با مشکلات پدید آورد. قصه و نمایش در بیانی نمادین و جذاب به گونه‌ای غیرمستقیم تصور کودکان را در مقابله با توانایی‌های خود بازسازی می‌کند و خودپنداره و عزت نفس آن‌ها را بالا می‌برد (ر.ک: نادری و انصاری اصل، ۱۳۹۰: ۱۹).

الغضبان در داستان «الفأرة البيضاء» تلاش می‌کند یک طرحواره شناختی مثبتی برای مخاطب کودک سازماندهی کند؛ بدین سان که «ورده» شخصیت اصلی داستان با آن که از جانب زن جادوگر و پدر خود در محدودیت و فشار روحی قرار دارد؛ اما با یک ارزیابی درست و احساس مثبت از توانایی‌های خود به تصویر کشیده می‌شود که این امر باعث تشکیل القای احساس یک هویت و خودپنداره منسجم در مخاطب می‌شود. لازم به ذکر است که این داستان، حول محور عدم دخالت کودکان در اموری که به آن‌ها مرتبط نیست، می‌چرخد:

«إنها لخطيئة، فلولا فضولي لما استطاعت الفأرة البيضاء أن تزين لي ارتكاب ما ارتكبت من ذنب عظيم، فلا بد لي من أن أكفر عن ذنبي، وأتحمل الآلام، وأقاوم التجربة المقبلة، مهما كانت صعبة، وكيفما كان الأمر» (الغضبان، ۱۹۹۹/ج: ۳۸).

در توضیح این مطلب باید افزود؛ یکی از محورهای اصلی این داستان اصرار بر عدم کنجکاوی بی مورد شخصیت اصلی داستان است، ولی در همان حال و بعد از ارتکاب ناخواسته این عمل توسط ورده، نویسنده سعی می‌کند با پردازش اطلاعات مناسب هیجان شخصیت اصلی را کنترل کند. البته نویسنده از ظرفیت فانتزی هم در راستای برانگیختن حس کنجکاوی بهره برده، چرا که فانتزی‌ها به بچه‌ها کمک می‌کنند تا کنجکاوی‌هایشان را گسترش دهند و مشاهده‌گران زندگی شوند. همچنین حساسیت به قوانین و تنوع در محدوده قوانین را به آن‌ها می‌آموزند (محمدی، ۱۳۸۷: ۱۳۵).

محمدرضا یوسفی نیز در داستان‌های به این کارکرد فانتزی اشاره‌ای دارد. برای مثال مخاطب کودک در داستان «تفنگ کاغذی» از حیث شناختی و درک هیجان و احساس دیگران به قوه درک می‌رسد و نتیجه خوب و بد را تشخیص می‌دهد. این داستان، کودک را در تشخیص خوب و بد از شخصیت خود یا خودپنداره، جاندارپنداری و تخیل قوی تقویت می‌کند. این که کودک با قوه خیالش تفنگی می‌سازد و با قوه تخلیخ آن را وسیله‌ای بد تصور می‌کند که سبب از دست دادن خانواده‌اش می‌شود؛ به این موضوع پی خواهد برد که خلاقیتش را در عمل و اختراعی نیکو قرار دهد، به مانند یک گل خوشبو که خانواده‌اش را به نزدش بازگرداند. کودک می‌گوید:

«پیش مامانم رفتم، اما او مرا بغل نکرد. پیش بابام رفتم، اما او مرا نبوسید. پیش خواهرم رفتم، اما او با من بازی نکرد. دلم از غصه پر شد. گریه‌ام گرفت» (یوسفی، ۱۳۸۴: ۸).

در توضیح باید افزود؛ خودپنداره موجود در این بخش از داستان یوسفی می‌تواند به بعد توانایی‌های علمی و فیزیکی کودک مرتبط باشد؛ چراکه برخی صاحب‌نظران معتقدند ماهیت خودپندار تک بعدی نیست، و توانایی‌های تحصیلی، اجتماعی و ظاهری از اجرای اصلی خود پنداره هر فرد به حساب می‌آیند (ر.ک: شیخ‌الاسلامی و لطیفیان، ۱۳۸۱: ۷).

در داستان «اطلسی و نرگسی» اطلسی و نرگسی دو گل زیبا هستند و با یکدیگر دوست هستند؛ اما یک گیاه هرز میان آن دو دشمنی می‌اندازد. دو گل زیبا بر سر زیبایی خود و این که کدام یک بهتر است دائماً در حال مشاجره‌اند:

«آن وقت اطلسی و نرگسی دعوایشان شد. این می‌گفت: من زیباترین گل روی زمین هستم، آن می‌گفت: من زیباترین گل روی زمین هستم. آن‌ها آنقدر با هم دعوا کردند تا آخرش قهر کردند» (یوسفی، ۱۳۸۴: ۱۲).

این بخش از داستان، مصداق درست برای مفهوم من‌گرایی (منیت) است. من‌گرایی، کودک را سرانجام به من شخصی می‌رساند و خودپنداره را در او شکل می‌دهد. اما با قرار دادن کودک در دو نوع منفی و مثبت یا به اصطلاح خوب و بد، سرانجام خوب پیروز می‌شود و منیتش را در راستای خلاقیت و مثبت پیش می‌گیرد. گاهی کودک با مخالفت و پرخاشگری سعی بر اثبات منیت در برابر دیگران دارد، مانند مثال بالا؛ زیرا شخصیت کودک در این مرحله از زندگی به صورت مخالفت با دیگران متجلی می‌شود تا به اثبات من برسد (واطسون و لندجرین، ۲۰۱۵: ۲۸). در بخشی دیگر از داستان نیز به این مسئله اشاره شده‌است:

«یک موج کوچک بود که داشت با موج‌های دیگر بازی می‌کرد. موج کوچک به زیر آب می‌رفت، بیرون می‌آمد و روی موج‌های دیگر غلت می‌خورد و از آن دور دورها به ساحل نگاه می‌کرد... موج کوچک همان‌طور با موج‌های دیگر به سوی ساحل می‌رفت. ناگهان گله‌ای ماهی ریز و کوچولو به طرف موج کوچک آمد. ماهی‌ها با هم گفتند: آهای موج کوچک کمک... موج کوچک کمک! موج کوچ اول به آن‌ها و بلافاصله به کمی دورتر نگاه کرد و یک نیزه ماهی را دید. نیزه ماهی تند و تیز به دنبال ماهی‌ها آمد تا آن‌ها را شکار کند. موج کوچک گله ماهی را برداشت و بر بالای موج بزرگی سوار شد. نیزه ماهی داشت به موج کوچک نزدیک می‌شد. ماهی‌ها بر بال موج کوچک سوار بودند و از ترس به نیزه ماهی نگاه نمی‌کردند... نیزه ماهی به دور خودش چرخید و به این طرف و آن طرف نگاه کرد. از گله ماهی خبری نبود. ماهی‌ها شاد و خوشحال روی موج کوچک غلتیدند و به او گفتند: «اگر تو نبودی، معلوم نبود نیزه ماهی چه بلایی بر سر ما می‌آورد» (یوسفی، ۱۳۸۴: ۱۶).

در توضیح این شاهد مثال افزود خودپنداری و باور فرد به توانایی‌های خود، از گفتگو میان شخصیت‌های این داستان استنباط می‌شود و این امر باعث می‌شود کودک به کمک دیگران بشتابد و

منجر به خوداثربخشی وی گردد. از سویی دیگر کودک را به اجتماعی بودن نیز متمایل می‌سازد.

۲-۳. خوداثربخشی

خوداثربخشی فرایندی شناختی-اجتماعی است که به معنای باور فرد نسبت به توانایی خود در انجام یک فعالیت، ایجاد یک پیامد یا مقابله با موقعیت‌های خاص است (ر.ک: قمری و همکاران، ۱۳۹۵: ۹۱). موفقیت کودک به تعامل رفتارهای وی، عوامل شخصی و شرایط محیطی وابسته است. باور به مفیدبودن، پایه و اساس فعالیت کودک است و کودک در فعالیت‌هایی شرکت می‌کند که سطحی از خوداثربخشی در خود را برای انجام آن ببیند. کودک با خوداثربخشی ضعیف بر ناتوانی‌های خود متمرکز می‌شود و به دلیل احساس بی‌کفایتی، از شرکت در فعالیت‌های بالقوه اجتناب می‌ورزد (ر.ک: طهماسیان و همکاران، ۱۳۸۴: ۱۱۴). کودک سال‌های تحصیلی بی‌شماری را در پیش‌روی خود دارد که نیازمند شرکت در انواع فعالیت‌ها است که اهمیت خوداثربخشی را بیش از هر چیزی مشخص می‌سازد. داستان‌های کودک به شکل معناداری خوداثربخشی را در کودک افزایش می‌دهد (ر.ک: قمری و همکاران، ۱۳۹۵: ۹۲).

عادل الغضبان در داستان «عُقلة الإصبع» به واسطهٔ فرزند کوچک و ریزجته‌ای معروف به عقلة الإصبع، و با کمک فانتزی جادو و اسطورهٔ غول، داستان‌پردازی می‌کند. قهرمان کوچک با پوشیدن چکمه‌های جادویی غول، قادر به شکست غول و کمک به خانواده‌اش می‌شود و از فقر نجاتشان می‌دهد. کودک با وجود اعتماد به نفس قادر به شکست غول و موفقیت خود و خانواده‌اش شده و از این طریق به خودباوری دست می‌یابد. اینگونه به تنهایی قادر به حل مشکلات و انجام کارها است که قهرمان این داستان به کمک فانتزی‌های اسطورهٔ غول و جادو به آن دست می‌یازد:

«أراد أن يلبس هو الحذاء في رجله، ولكن الحذاء كان كبيراً ضخماً يتسع لأضعاف رجله، ولشد ما دهش عُقلة الإصبع وفرح، حينما رأى الحذاء يضيق ويضيق، ويقصر ثم يقصر، حتى بلغ حجم قدمه، ولاعجب فالحذاء كان من الجنيات يتسع أو يضيق وفق القدم التي تلبسه» (الغضبان، ۱۹۹۹/«د»: ۴۲).

میزان بالای خوداثربخشی در کودک سبب پیشرفت قوهٔ خلاق و خودفردی در زندگی آیندهٔ بزرگسالی خواهد شد. این مسئله در بخشی دیگر از داستان «عُقلة الإصبع» مشهود است:

«عندما كبروا وخصوا مبادین العمل، فقد بلغوا بالعلم والجد أرفع المناهل، وتقول الأساطير أيضا إن عُقلة الإصبع أصبح وزيراً لملك، يعتمد على علمه وذكائه ومواهبه، في تدبير شؤون الملك، وإسعاد الشعب والسير بالبلاد في طريق المجد والرخاء» (همان: ۴۶).

قهرمان داستان/کودک با کمک هوش، عزت نفس و خوداثربخشی، در آینده وزیر پادشاه می‌شود که زمینه‌های دانش را دنبال می‌کند و بر دانش خود در انجام امور مختلف کشور تکیه می‌کند. تا جایی

که روابط چند کشور را نیز سامان می‌بخشد و از حیث شناختی نیز پیشرفت می‌کند. این بدان جهت است که خوداثربخشی در ایجاد روابط اجتماعی قوی و سالم نقش به‌سزایی دارد.

الغضبان در داستان «قصیر الذیل» زندگی پسری به نام «أسعد» با ظاهری ریزجثه و کوتاه‌قامت با لقب «قصیر الذیل» را حکایت می‌کند که با پدری کشاورز و دو برادر قبلند دیگرش زندگی می‌کرد. داستان با سیر و سفر قهرمان برای از بین بردن فانتزی طلسم قصر روایت می‌شود. مخاطب/کودک این داستان که بیشتر گروه سنی «ج» است از آن دسته افرادی است که به تعاون و همکاری اهمیت خاصی می‌دهد. او می‌تواند نقطه‌نظرهای دیگران را درک کند و به این احساس می‌رسد که راه‌حل‌های منطقی برای این مسئله ارائه دهد که باید مورد قبول دیگران قرار گیرد. بنابراین کارکرد اجتماعی و اخلاقی را به مخاطب القا می‌کند. خوداثربخشی در این فانتزی از نوع اجتماعی است؛ زیرا کمک‌رسانی به دیگران را در بردارد و اخلاقی است؛ زیرا قهرمان داستان را با اخلاق و صفات والای انسانی در مقابل شر و حسادت قرار می‌دهد:

«بحکم بلاده مدة اثنتین وخمسين سنة، کان فیها مثال الحاکم النشیط، العادل، الطیب القلب، الذی یؤثر خدمة الرعية علی راحته» (الغضبان، ۱۹۹۹/هـ: ۴۶).

گاهی با مطالعه یک داستان فانتزی، می‌توان کارکردهای مختلفی را در راستای رشد و تربیت کودک دریافت که همه آن‌ها می‌تواند ریشه در کارکرد خوداثربخشی فانتزی داشته باشد. معمولاً در نوع داستان‌های کهن و عام فانتزی، کارکرد اخلاقی و درگیری بین خیر و شر بیشترین تجلی را دارد. برای نمونه می‌توان به مثال زیر از حیث اخلاقی اشاره کرد:

«وسار فی طریق الغابات، وأخوه الأكبر یبکی إشفاقاً علیه، فی حین کان أخوه الأوسط یضحک سرور» (همان:

۲۷).

قهرمان داستان قرار است راهی سفر پرخطر و ماجراجویانه نبرد با غول شود. در صورتی که برادر بزرگ بابت این مسئله، ناراحت به نظر می‌رسد؛ اما برادر دوم به خاطر حس حسادت و کینه می‌خندید. در درون این تضاد، نوعی کارکرد اخلاقی وجود دارد که کودک با مطالعه آن به اشتباه چنین حسادت و عملی پی می‌برند. در این داستان، کارکرد روانشناختی فانتزی نیز نهفته است؛ زیرا «قصیر الذیل» که قهرمان داستان است دارای ظاهری غیرعادی است که باعث می‌شود اطرافیان بابت ریزجثگی و کوتاهی قامت وی، او را به سخره گرفته و مورد ریشخند قرار دهند. تا جایی که دختر شاه بعد از ماجراجویی و تلاش برای رفع طلسم قصر، به علت ظاهرش راضی به ازدواج با او نیست؛ اما به تیزهوشی وی بالید و همین امر نظر شاهزاده و شاه را نسبت به ازدواج با او عوض کرد:

«الملك یقول: أيتها الفتی الذکی الشجاع! إنی أرفعک إلى مرتبة الأمراء. فهتف العملاق بصوت كأنه هزیم الرعد:

عاش الأمير قصیر الذیل! عاش سیدی ومولای!» (همان، ۴۲).

در این بخش از داستان به خوبی نقش خوداثربخشی کودک در حل مسائل و مشکلات روزمره تبیین شده است. شخصیت قهرمان، دارای اعتماد به نفسی است؛ زیرا ظاهر عجیب خود را می‌پذیرد و سعی نمی‌کند آن را از دیگران کتمان نماید یا در برابر عکس‌العمل دیگران، موضع‌گیری کند. نقش فانتزی در تصویرسازی قهرمان داستان بسیار برجسته است؛ زیرا کودک ذاتاً خیال‌پرداز است و چون نمی‌تواند روابط علی معلولی پدیده‌ها را آن‌طوری که هستند درک کند؛ لاجرم به دامن افکار بچگانه‌اش پناه می‌برد و واقعیت خارج را با استفاده از تجربیات محدود خود می‌کوشد، حل و فصل کند. استفاده از استدلال‌های جادویی و تخیلی برای توضیح واقعیت‌های مبهم در این سنین کاملاً برای بسط و گسترش سایر توانایی‌های ذهنی کودک است (قلمباز، ۱۳۸۳: ۴۸).

داستان «بابانمکی و ماه» از یوسفی است که با فانتزی سفر علوش با گاری بابانمکی به سمت ماه جهت کمک به بابانمکی در کسب روزی سعی می‌کند ذهن کودک را به خوداثربخشی و کمک به دیگران هدایت نماید:

«علوش و چرخ از لابه‌لای ستاره‌ها، از کنار ابرها رفتند و رفتند تا به ماه رسیدند... علوش یواشکی به ماه نزدیک شد. فکر می‌کرد که ماه مثل یک بادکنک با نخ به آسمان وصل است، اما این جور نبود؛ ماه مثل یک توپ بزرگ بود» (یوسفی، ۱۳۸۷: ۱۰).

«علوش» وظیفه‌القای خاصیت خوداثربخشی به کودک را در این داستان به عهده دارد. این امر با سیر و سفر فانتزی علوش در طول داستان، برای کودک باورپذیرتر می‌شود. علوش با باور به خویشتن و عزت نفس بالای خویش و خاصیت نمادپردازی تمثیلی به ماه و ستارگان، قصد کمک و خوداثربخشی به بابانمکی را دارد:

«علوش چرخ را جلوی ماه برد. یکی از ستاره‌های آسمان را زیر چرخ عقب چرخ دستی گذاشت تا مبادا عقب عقب برود. بال ستاره کمی کج شد. علوش دلش برای ستاره سوخت. زود آن را برداشت و یک لنگه از کفش خود را پشت چرخ گذاشت. به طرف ماه رفت. دو دستی ماه را هل داد. ماه غلتی خورد» (همان، ۱۰).

خوداثربخشی در شخصیت علوش به حدی بالاست که کودک را با ویژگی دلسوزانه و دل‌رحمی جهت کمک به دیگران نیز آشنا می‌سازد:

«بابا نمکی می‌خواست از چرخ پایین بیاید که پسر کوچولویی گفت: بابا نمکی پایین نیا! نان خشک‌های مرا هم توی این گونی بریز! من پیرمردها را دوست دارم. خدا نکند کمر تو درد بگیرد» (همان: ۲۰).

در این بخش از داستان، با استفاده از کارکرد خوداثربخشی فانتزی، کودک مهربانی در ذهن مخاطب به تصویر کشیده می‌شود که از درد کمر بابانمکی و دیگر پیرمردها و افراد کهنسال می‌رنجد.

چنین تصویرپردازی در ناخودآگاه کودک این مسئله را ثبت می‌کند که کودک نباید شخصیتی بی‌تفاوت و بی‌اهمیت نسبت به مسائل جامعه باشد؛ بلکه باید در نهایت خوداثربخشی و کمک به دیگران باشد.

همچنین داستان «تا خورشید راهی نیست»؛ پَر برای رسیدن به خورشید، متوجه شد که نیازی به بال، پای زیبا و نوک پرنده دیگری نیست و به تنهایی قدرت حل مسأله خود را دارد و با تکیه بر قدرت خویش می‌تواند به خورشید برسد و کافی است خود را باور کند:

«پَر سبک‌بال می‌رفت. خورشید در سینه آسمان بود و آفتاب مانند آبخاری طلایی نورهای زرین خود را بر روی پَر می‌ریخت. پَر آرام، سبک و نرم به سوی خورشید می‌رفت. دیگر خسته نبود. با خودش می‌گفت: می‌خواهم خودم باشم و خودم، تنها یک پَر! برای همین هم نوک پرنده را در آسمان آبی رها کرد» (همان، ۱۳۸۸ «الف»: ۱۶).

کارکرد خوداثربخشی در این داستان به این نکته اشاره دارد که کودک ذاتاً به دنبال استقلال است و اینگونه داستان‌ها به او کمک می‌کند تا در راستای خودتأثیرگذاری از فانتزی‌ها الهام گیرد. پَر به این نتیجه رسید که به تنهایی می‌تواند به سوی خورشید برود و قادر به حل مشکل خویش است و با رهاییِ متعلقات دیگر پرنده‌ها، استقلال خویش را به دست آورد.

کارکرد شناختی فانتزی در داستان «موج کوچک» نیز بر این مسئله تأکید دارد که کودک در انجام کارهای خود و دیگران رفتارهای مستقل بروز می‌دهد، همان کاری که موج کوچک برای دو رود کرد و آن‌ها را به دریا برد و توپ کودک‌های لب ساحل را با تلاش بسیار به آن‌ها رساند و ماهی‌های کوچک را از دست کوسه ماهی و تیزماهی نجات داد. این داستان به کودک، ارتباط مسالمت‌آمیز و دائمی با اطرافیان و یاری رساندن به آن‌ها را می‌آموزد. این امر سبب خوداثربخشی کودک در پی انجام کارهای خود و کمک به دیگران می‌شود.

۴-۲. نمادپردازی تمثیلی

کاربرد تمثیل و نماد برای درک بهتر مفاهیم به‌ویژه مفاهیم انتزاعی و عقلانی یکی از روش‌هایی است که در ادبیات کودک بسیار اهمیت دارد. نخستین و پیش‌مقدمات ادراکی کودک در ارتباط با الگوهای پیش-مفهومی و الگوهای حسی و حرکتی و همچنین میان استدلال پیش-مفهومی یا تمثیلی و نمادهای هماهنگ و بازی‌گونه است؛ از دیگر سو میان استدلال‌های اولیه کودک و اندیشه تخیلی و نمادین شباهت فراوانی وجود دارد (ر.ک: پیاژه، ۱۳۸۲: ۳۴۴-۳۴۵). در واقع نمادپردازی تمثیلی، استدلالی است که در آن طبقه‌بندی عناصر دیده نمی‌شود و روابط، عمومیت‌پذیر و بازگشت‌پذیر نیست. نظامی از هماهنگی‌هاست که نتیجه‌گیری با ارتباط مستقیم میان الگوهای نیمه-منفرد انجام

می‌گیرد (ر.ک: خالد یحیی، ۲۰۲۰: ۱۷۱). استدلال تمثیلی نوعی تجربه ذهنی است که هماهنگی الگوهای عمل را به طور ذهنی مجسم می‌کند و قادر به ساختن مفاهیم عام نیست، از این رو در نیمه راه میان نماد تصویری و مفهوم باقی می‌ماند (همان: ۳۴۷).

کودک در داستان‌های عادل الغضبان و محمدرضا یوسفی با شروع و تکامل فرایند درک تمثیلی و نمادین از تصاویر، اشیاء و حتی افراد اطرافش، قادر به نمادپردازی به شیوه تمثیلی می‌پردازد و با مشابهت‌سازی ذهنی بین امور، اشیاء و افراد مختلف قادر به باورپذیری از فانتزی خواهد بود. به این صورت که فانتزی روایت‌شده را می‌پذیرد و در ذهن خودش نیز نسبت به دنیای اطرافش به همان صورت نمادپردازی می‌کند تا بتواند در امور و مسائل موفق عمل کند. الغضبان از شخصیت‌های حیوانی، افسانه‌ای و تخیلی در داستان‌هایش ضمن تمثیل از نمادهای خوب و بد بسیار بهره جسته است. تا جایی که کودک نمادپردازی تمثیلی را با تمام شخصیت‌های مختلف می‌تواند در ذهن خود تداعی‌گر خوبی‌ها و بدی‌ها در نظر گیرد. در داستان «الفأرة البيضاء»، فانتزی از نوع پریان، جادو و دگرگونی است و موش که حیوانی موزی و زیرک است برای شخصیت طلسم‌شده پری قدرتمند و بدطینتی است و تنها با صفات بد، پری قدرتمند و بداندیش تعریف شده است: «هذه الفأرة يا ابنتي هي جنیة شريرة قديرة» (الغضبان، ۱۹۹۹/ج: ۱۸). بر این اساس موش نمادی از بدی است که کودک با کارهای بدی که این شخصیت در قبال خانواده «ورده» (= دختر قهرمان داستان) انجام می‌دهد، از بدی‌ها گریزان و برای پیشبرد شخصیت و هویت خویش سعی بر اجتناب از این نوع رفتارها خواهد کرد و با کمک نمادپردازی تمثیلی قادر است در ذهن خود به دنبال شخصیتی والا و خوب برای خویش باشد تا بتواند هویتی نیکو را برای خویش بیافریند. الغضبان با نمادپردازی تمثیلی، به‌ویژه تمثیل از موجودات پریانی و افسانه‌ها به ساماندهی ذهنی کودک یازی می‌رساند. کودک بنا به رشد شخصیتش یا شرایطی که آن لحظه با آن درگیر است، پیام‌های پنهان افسانه را درمی‌یابد. از دیگر سو این افسانه‌ها آشفتگی و عدم امنیتی را که از طرف محیط به کودک تحمیل می‌شود از میان برمی‌دارد و او را به سوی کشف هویت و استعداد ذاتی خود رهنمون می‌سازد و به او می‌آموزد تا برای کشف خویش از پیکارهای پرخطری که بی آن‌ها هرگز کسی قادر به تحصیل هویت خویش نیست، نهراسد (سیدآبادی و حاجی نصرالله، ۱۳۹۶: ۲۶).

همچنین الغضبان در داستان «قصیر الذیل» از نقش نمادین فانتزی تبر جادوشده و سخنگو به‌عنوان نماد شخصی برای کمک به شخصیت کودک قهرمان داستان بهره برده‌است. به این صورت که تبر سال‌های طولانی انتظار یاری‌رساندن به اسعد (شخصیت داستان) را داشته تا بتواند در رفع طلسم قصر پادشاه به او کمک کند:

«صباح الخیر یا سیدتی الفأس! ألا یضایقک أن تهوی وحدک علی هذه الشجرة؟! فقلت الفأس: لقد مضت علی

سنون طویله وأنا أنتظرك يا ولدي! (الغضبان، ۱۹۹۹/هـ: ۱۰).

نویسنده تبر را نماد کمک برای کودک قرار داده تا بتواند با آن پیروز بر تمام طلسم‌ها شود و با تمثیل‌گرایی آن به یک شخصیت جاندار و انسانی توانسته نیروی شناختی نمادپردازی تمثیلی را نزد کودک، جهت تقویت کمک‌رسانی به دیگران، تشخیص خوب و بد و بالابردن اعتماد به نفس در کودک تقویت نماید.

یوسفی نیز در داستان «تا خورشید راهی نیست» به کمک فانتزی دگرگونی، سعی بر جاندارپنداری یک پَر برای مخاطب کرده و با نمادپردازی آن به عنوان یک موجود جاندار مستقل در ذهن کودک، نمادی از استقلال و خودکفایی را به وی بازمی‌شناساند و ارزش‌های پیروی کردن را به او می‌فهماند؛ زیرا دنبال کردن پرنده به وسیله پَر، جنبه پیروی کردن را در کودک تقویت می‌سازد. این گونه که با پیروی از والدین و مسائل قابل قبول، گم و سرگردان نخواهد شد. نویسنده در این داستان با کمک نمادپردازی تمثیلی سعی می‌کند به قوه ذهنی کودک یک استدلال درست را بفهماند. استدلالی که ممکن است چندین مفهوم و معنا را در بر داشته باشد. بنابراین توانایی خاصی در نمادپردازی پیدا می‌کند و برای پَر از میان پرندگان دیگر هیأت و ظاهر یک پرنده را مهیا می‌سازد. اگر برای پَر جهت تکامل از حیوانات دیگری غیر از پرندگان کمک می‌گرفت، آن‌گاه استدلال تمثیلی جنبه عمومیت‌پذیری و طبقه‌بندی را می‌گرفت و به علت نبود علیت‌یابی درست در ظاهر پَر با حیوانات دیگر، مفهوم درست را به کودک منتقل نمی‌کرد.

۵-۲. عزت نفس

عزت نفس به باور و اعتقادی اطلاق می‌شود که یک فرد درباره میزان ارزش و اهمیت خودش دارد. عزت نفس در هر فرد به تدریج و در طول زندگی و تجربیاتی که کودک آن را دریافت می‌کند به وجود می‌آید. اهمیت این ویژگی آنقدر بالاست که به عنوان یکی از ملاک‌های ضروری برای تربیت کودک معرفی می‌شود و نادیده گرفتن آن می‌تواند باعث پیدایش بسیاری از مشکلات در بزرگسالی گردد. به طور کلی وجود عزت نفس به کودک کمک می‌کند که تصویر مثبت و ارزشمندی را در درون، نسبت به خود ایجاد کند. عزت نفس، مهم‌ترین مقوله در راستای رشد خلاقیت‌های ذهنی و عملی افراد محسوب می‌شود که پایه‌های اولیه آن در کودکی شکل می‌گیرد؛ لذا تأکید می‌شود که در پرورش کودک باید به پرورش نیروی خلق و ابداع مادی، دقت حواس و توانایی‌های عضوی کودک پرداخت. برخی از روان‌شناسان، عزت نفس را یک مفهوم ذهنی و پایدار از تأیید خودواقعی می‌دانند که دیدگاه‌ها و ارزش‌های فرد را در اغلب سطوح بنیادی تجربه‌گری روان‌شناختی بیان می‌کند (ر.ک: قمری و همکاران، ۱۳۹۵: ۹۰).

عادل الغضبان در داستان «الصيد الماهر» ذکاوت و زیرکی قهرمان اصلی را در حل مسائل و رفع گره‌های روایی، با کارکردی اجتماعی-شناختی روایت می‌کند و مخاطب/کودک را به یاری‌رسانی به دیگران با کمک به قوه اعتماد به نفس و خودباوری خویش دعوت می‌نماید. از این رو داستان، مخاطب/کودک را با این کارکرد شناختی فانتزی آشنا می‌کند و این امر را شخصیت اصلی داستان به مخاطب منتقل می‌کند؛ زیرا عزت نفس احساس ارزشمندی فرد در ارزیابی خویش در مفید و مؤثر بودن در خانواده، مدرسه، کار و سایر موفقیت‌ها را تقویت می‌بخشد:

«ثم تبع ذلك كله صوت شجرة تحطم، فالتفت إلى الورا، فرأى تيناً يائنى عشر رأساً مقبلاً نحوه، والأشجار تنقص تحت زحفة... وسدد منها السهام إلى رؤوس التين، فتساقطت سهماً سهماً عليها، وقتلت صاحبها» (الغضبان، ۱۹۹۹/الف: ۱۸).

برادر کوچک با تکیه بر بُعد ارزشی خودپنداره که همان عزت نفس است (شیخ الاسلامی ولطیفیان، ۱۳۸۱: ۷) توانست بر تمام مشکلات و شخصیت‌های بد داستان پیروز شود و خود را به‌عنوان قهرمان داستان در ذهن کودک جاسازی نماید. کودک با خواندن این مقطع داستان در دنیای فانتزی خویش به دنبال قهرمان می‌گردد تا به کمک همزادپنداری و قرار دادن خود به جای قهرمان، دنیای واقعی‌اش را از تمامی مشکلات و سختی‌ها نجات دهد. این دنیای رؤیاها، تخیلات و تحولات روانی کودک است که با خواندن داستان فوق همچنان او را به افسانه‌سازی سوق می‌دهد؛ زیرا در این داستان، نمود فانتزی با افسانه‌ها تجلی می‌یابد. از این رو تأکید می‌شود که داستان‌ها باید افسانه‌ای سالم و متناسب با رشد شناختی کودک را ارائه دهند.

محمدرضا یوسفی در داستان «نیم‌وجبی» از نوع فانتزی دگرگونی و تحول سخن می‌گوید. این داستان دارای کارکرد شناختی چند بعدی است و اوج فانتزی داستان زمانی است که موش‌ها سخن می‌گویند و قد پسرک از حالت عادی، کوتاه‌تر می‌شود و به همین جهت به او لقب نیم‌وجبی گذاشته می‌شود. رشد شناختی در این داستان با مفهوم اخلاقی عزت نفس ارتباط دارد:

«بچه‌هایی که سر چهارراه گل می‌فروختند و رقیب چهار وجبی بودند، لجشان درآمد. روی سر او ریختند و تا می‌خورد، کتکش زدند. آن‌ها فریاد می‌زدند و می‌گفتند: چرا گل‌های تو بو می‌دهند و مال ما نمی‌دهند.» (یوسفی، ۱۳۸۸/ب: ۱۵).

این داستان با توجه به نوع فانتزی و روایت، کارکرد اخلاقی دارد و به کودک می‌آموزد که حقیقت و حرف درست را باید تحت هر شرایطی بپذیرد. همچنین فانتزی در این داستان، کارکرد اجتماعی دارد؛ زیرا مخاطب/کودک به تعاون و همکاری اهمیت می‌دهد و درنماید داستان نیز به این امر تأکید دارد. یوسفی با ذکر خشونت کودک‌کان گل فروش نسبت به نیم‌وجبی قصد توییح و سرزنش افراد حسود را دارد. همچنین در پشت رفتار کودک‌کان گل فروش حسادت نیز نهفته است که کارکرد رفتاری و

تربیتی را نیز تأکید می‌سازد:

«بچه‌ها به طرف موشمالا و کاکلا سنگ انداختند و داد زدند: تقصیر شماست؛ جادوگرهای موزی! شما هفت وجبی را دو وجبی کردید! موشمالا و کاکلا مثل برق در رفتند و توی سوراخی که پر از سوسک بود قایم شدند. دو وجبی جلوی سنگ‌اندازی بچه‌ها را گرفت و صدایش را بلند کرد و گفت: قصه رستم و هفت خوان را شنیده‌اید؟... آخر سر گفت: رستم اگر از هفت خوان نمی‌گذشت، رستم نمی‌شد» (همان: ۱۸).

این شیوه پاسخگویی شخصیت داستان و ثبات روانی او در مقابل پرخاشگری کودکان گل‌فروش مقابل، حاکی از وجود تحکیم ماهیت عزت نفس نیم‌وجبی و اثر عمیق آن بر روند تفکر، عواطف و هیجانات او دارد. این داستان می‌تواند بر کارکرد شناختی عزت نفس به عنوان یکی از مؤلفه‌های اصلی سلامت روان کودکان به‌طور عام و نقش آن در سازگاری اجتماعی و عاطفی افراد تأکید داشته باشد (ر.ک: قمری و همکاران، ۱۳۹۵: ۹۱). نقش رستم به‌عنوان یک اسطوره در باور و حافظه فرهنگی کودک می‌تواند در القای مفهوم موردنظر مؤثر واقع شود. داستان هفت‌خوان رستم و شخصیت رستم با کارهای خارق‌العاده و فانتزی سبب ارتباط بین شخصیت اسطوره‌ای (رستم) و شخصیت اصلی داستان (هفت وجبی) شده است. در طی این عمل که از آن به همانندسازی یاد می‌شود، کودک سعی بر همزادپنداری با قهرمان داستان دارد. نیم‌وجبی نیز به عنوان شخصیت اصلی داستان با شخصیت والای بخشش و خودباوری در حل مشکلات و انجام کارها، الگویی شایسته برای مخاطب/کودک خواهد بود. به همین جهت است که این داستان در رشد شخصیت فردی کودک و عزت نفس تأثیر بسزایی دارد.

۳. نتیجه‌گیری

شخصیت‌های داستان‌های فانتزی هر دو نویسنده بیشتر با دو ویژگی مهم شناختی عزت نفس و خوداثربخشی، جنبه‌های خلاقیت را به مخاطب/کودک القا می‌کند. این در حالی است که عادل الغضبان با کمک فانتزی‌های سنتی از جمله افسانه‌ای، جادو و پریان ذهن کودک را از امور و خاطرات بد پاک می‌سازد و به کمک این فانتزی‌ها سعی بر شکل‌گیری هویت و پیشبرد قوه خلاق کودک دارد. در صورتی که یوسفی جاندارپنداری و نمادپردازی تمثیلی را با قدرت نویسندگی و خلاقیت خود که یک کودک ممکن است در عالم بازی خود چنین بیندیشد، ابداع کرده است. کاربرد شخصیت‌های داستان‌ها با اعتماد به نفس، قهرمانی مطمئن و ایمن را در ذهن کودکان تداعی می‌کند که قوه اعتماد به نفس را در آنان می‌پروراند و دو نویسنده از این جهت توجه و دقت بسیاری در داستان‌هایشان داشته‌اند.

همچنین هر دو نویسنده با رعایت اصول روانشناختی و کارکرد شناختی فانتزی در داستان‌هایشان، باور کودک را نسبت به توانایی‌هایش رشد داده و یک هویت خوب، مستقل و خودباور را جهت تسریع در رشد خودپنداره کودک در داستان‌هایشان به کار برده‌اند. کاربرد متناقض‌نمای خوب و بد، زشتی و زیبایی در داستان‌های هر دو نویسنده، خودپنداره قوی‌ای در راستای انتخاب خوبی و زیبایی به کودک انتقال می‌دهد.

داستان‌های هر دو نویسنده متناسب با فرایند رشد شناختی گروه‌های سنی کودک نگاشته شده‌است. هر دو نویسنده به نقش فانتزی در ایجاد خلاقیت کودک توجه داشته‌اند. با این تفاوت که محمدرضا یوسفی با انواع فانتزی خلاق و نو سعی بر این امر مهم همت گماشته؛ درحالی‌که غضبان با انواع فانتزی کلاسیک و اسطوره‌ای بر این امر تأکید ورزیده است. شایان ذکر است که کودک در گروه سنی «ب» و «ج» با افسانه‌ها، زمینه‌های خلاقیت را در خویشتن می‌پروراند که عادل غضبان بر این امر توجه بیشتری به نسبت یوسفی داشته است.

سپاسگزاری

این پژوهش با حمایت مالی دانشگاه زابل به شماره گرنت ۶۱۰۷ انجام شده است.

منابع

- پیاژه، ژان (۱۳۸۲). *شکل‌گیری نماد در کودکان*، ترجمه: زینب توفیق. چ ۲، تهران: نی.
- تالکین، جان رونالد (۱۳۸۵). *فانتزی و کودکان*، ترجمه: غلامرضا صراف، تهران: کتاب ماه کودک و نوجوان. دوره ۳۹، شماره ۱۰۴، ۱۲۶-۱۳۷.
- حلمی السعید، راندا (۲۰۲۰). «توظیف الفانتازیا لتقلیص الفجوة بین الواقع والمأمول فی مسرح الطفل: حلم الأراجوز نموذجاً»، جامعة المنیا: البحوث فی مجالات التریبة النوعیة، السنة ۶، العدد ۲۹، ۷۷۷-۸۱۴.
- حلیفی، شعیب (۱۹۹۲). «النص الموازی واستراتیجیة العنوان»، فلسطین: الكرمل، السنة ۱۳، العدد ۴۶، ۷۳-۹۷.
- خالد یحیی، عبیر (۲۰۲۰). *تحلیل نقادی فی أدب الفانتازیا والخیال العلمی*. ط ۱. القاهرة: دار الفکر العربی.
- رحمانی، مریم (۱۳۹۵). «بررسی تطبیقی ژانر فانتزی در آثار احمد اکبریور و میشل انده»، دانشگاه پیام‌نور، واحد تفت: پایان‌نامه کارشناسی ارشد.
- سیدآبادی، علی اصغر، حاجی نصرالله، شکوه (۱۳۹۶). *شناخت ادبیات کودک*، تهران: وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی.
- شیخ‌الاسلامی، رضیه، لطیفیان، مرتضی (۱۳۸۱). «بررسی رابطه ابعاد خودپنداره با سلامت عمومی و مؤلفه‌های در دانشجویان دختر و پسر دانشگاه شیراز»، *تازه‌های علوم شناختی*، دوره ۴، شماره ۱، ۶-۱۶.

طهماسیان، کارینه (۱۳۸۴). «اثر مستقیم و غیر مستقیم خود اثرمندی اجتماعی در افسردگی نوجوانان»، دانشگاه علوم

بهزیستی و توانبخشی: رفاه اجتماعی، دوره ۵، شماره ۱۹، ۱۱۳-۱۲۴.

الغضبان، عادل (۱۹۹۹/الف). *الصيد الماهر*، ط ۱۳، القاهرة: دار المعارف.

الغضبان، عادل (۱۹۹۹/ب). *الأخوات الثلاث*، ط ۱۶، القاهرة: دار المعارف.

الغضبان، عادل (۱۹۹۹/ج). *الفأرة البيضاء*، ط ۱۵، القاهرة: دار المعارف.

الغضبان، عادل (۱۹۹۹/د). *عقلة الأصبغ*، ط ۲۳، القاهرة: دار المعارف.

الغضبان، عادل (۱۹۹۹/ه). *قصير الذيل*، ط ۱۳، القاهرة: دار المعارف.

غلامی، جواد (۱۳۹۳). «اثر بخشی قصه‌درمانی گروهی بر خودپنداره: حل مسأله اجتماعی و پرخاشگری کودکان

بی سرپرست و بدسرپرست مقیم مراکز شبه خانواده»، دانشگاه سمنان: پایان‌نامه کارشناسی ارشد.

قلمباز، فرشید (۱۳۸۳). «شناخت اجتماعی: تحولات استدلال تئوری ذهن در کودکان»، دانشگاه فردوسی: مطالعات

تربیتی و روانشناسی، دوره ۵، شماره ۱، ۴۳-۶۶.

قمری، حسین و همکاران (۱۳۹۵). «تأثیر قصه‌درمانی در افزایش عزت نفس و خوداثر بخشی کودکان پیش دبستانی»،

دانشگاه علامه طباطبائی: پیش دبستان و دبستان، دوره ۲، شماره ۶، ۸۷-۱۰۶.

محمدی، محمد هادی (۱۳۹۹). *فانتری در ادبیات کودک و نوجوان*، چ ۱، تهران: مؤسسه فرهنگی هنری پژوهشی

تاریخ ادبیات کودکان.

نادری، فرح، انصاری اصل، زینب (۱۳۹۰). «تأثیر هنر درمانی بر خودپنداره تأییدجویی و شادکامی مراجعه کننده به

مراکز مشاوره و درمان شهرستان اهواز»، یافته‌های نو در روان‌شناسی، دوره ۶، شماره ۱۸، ۱۷-۳۳.

واطسون، روبرت؛ لیندجرین، هنری کلای (۲۰۱۵). *سیکولوجیة الطفل و المراهق*، ط ۲، بیروت: المؤسسة الجامعية للدراسات

والنشر والتوزيع.

یوسفی، محمدرضا (۱۳۸۴). *اطلسی و نرگسی*، چ ۲، مشهد: به نشر.

یوسفی، محمدرضا (۱۳۸۱). *بر بلندترین نقطه ایران*، چ ۱، تهران: شباویز.

یوسفی، محمدرضا (۱۳۸۸، الف). *تا خورشید راهی نیست*، چ ۳، مشهد: به نشر.

یوسفی، محمدرضا (۱۳۸۸، ب). *نیم وجبی*، چ ۲، تهران: مؤسسه فرهنگی مبادی تربیت.

یوسفی، محمدرضا (۱۳۸۷). *بابا نمکی و ماه*، چ ۲، مشهد: به نشر.

References

Begdeli, I. (2013). "The Effectiveness of Group Story Therapy on Self-Concept: Solving the Social Problem and Aggression of Neglected and Abused Children Living in Quasi-Family Centers". *Semnan University: Master's Thesis*. (In Persian).

Ghadban, A. (1999, A). *Skilled Hunter*. 13th Edition. Cairo: Dar al-Maarif. (In Arabic).

Ghadban, A. (1999, D). *Finger Ring*. 23rd Edition. Cairo: Dar al-Maarif. (In Arabic).

Ghadban, A. (1999, H). *Short Skirt*. 13th Edition. Cairo: Dar al-Maarif. (In Arabic).

- Ghadban, A. (199, B). *Three Brothers*. 16th Edition. Cairo: Dar al-Maarif. (In Arabic).
- Ghadban, A. (1999, j). *White Mouse*. 15th Edition. Cairo: Dar al-Maarif. (In Arabic).
- Gholami, J. (2013). "Effectiveness of Group Story Therapy on Self-Concept: Solving the Social Problem and Aggression of Neglected and Abused Children Residing in Quasi-Family Centers". *Semnan University: Master's Thesis, Field of Clinical Psychology*. (In Persian).
- Halifi, Sh. (1992). "Parallel Text and Title Strategy". Palestine: *Al-Karmel*. 13(46). 73-97. (In Arabic).
- Helmi A.R. (2020). "Employing Fantasy to Reduce the Gap between Reality and Hope in Children's Theater: The Dream of Al-Aragouz as a Model". *Minia University: Research in the Fields of Specific Education*. 6(29). 777-814. (In Arabic).
- Hoffman, R.M; Hattie, J.A.; Borders, L.D (2005). "Personal Definitions of Masculinity and Femininity as an Aspect of Gender Self-Concept". *The Journal of Humanistic Counseling, Education and Development*. 44 (1): 66–83.
- Khalid Yahya, A. (2020). *Critical Analysis of Fantasy and Science Fiction Literature*. Edition 1. Cairo: Dar Al-Fekr Al-Arabi. (In Arabic).
- Naderi, F, Ansari Asl, Z. (2013). "The Effect of Art Therapy on the Self-Concept of Seeking Approval and Happiness of Those Who Refer to Counseling and Treatment Centers in Ahvaz City". *New Discoveries in Psychology*. 6(18). pp. 17-33. (In Persian).
- Piaget, J. (2001). *Symbol Formation in Children*. Translation: Zainab Tawfiq. Edition 2, Tehran: Nei. (In Persian).
- Qalambaz, F. (2004). "Social Cognition: Evolution of Theory of Mind Reasoning in Children". *Ferdowsi University: Educational and Psychological Studies*. 5(1). 43-66. (In Persian).
- Qamari, H. & others. (2015). "The Effect of Story Therapy on Increasing Self-esteem and Self-Efficacy of Preschool Children". *Allameh Tabatabai University: Preschool and Elementary School*. 2(6). pp. 87-106. (In Persian).
- Rahmani, M. (2015). "A Comparative Study of the Fantasy Genre in the Works of Ahmed Akbarpour and Michel Ande". *Payam Noor University: Master's Thesis*. (In Persian).
- Seyedabadi, A.A, Haji Nasrallah, Sh. (2016). *Knowing Children's Literature*. Tehran: Ministry of Culture and Islamic Guidance. (In Persian).
- Tahmasian, K. (2005). "Direct and Indirect Effect of Social Self-efficacy in Adolescent Depression". *University of Welfare and Rehabilitation Sciences: Social Welfare*. 5(19). pp. 113-124. (In Persian).
- Tolkien, J.R. (2006). "Fantasy and Children". Translation: Gholamreza Saraf. Tehran: *Children and Adolescent Monthly Book*. 39(104). 126-137. (In Persian).
- Watson, Robert; L, Henry C. (2015). *Child and Adolescent Psychology*. 2nd Edition. Beirut: University Foundation for Studies, Publishing and Distribution. (In Arabic).
- Yousefi, M.R. (2003). *Atlantic and narcissus*. 2nd Edition. Mashhad: Beh Nashr Publications. (In Persian).
- Yousefi, M.R. (2001). *On the Highest Point of Iran*. 1st Edition. Tehran: Shabaveez. (In Persian).

- Yousefi, M.R. (2007). *There is No Way to the Sun*. 3rd Edition. Mashhad: Beh Nashr Publications (In Persian).
- Yousefi, M.R. (2007). *Semi-Obligatory*. 2nd Edition. Tehran: Mabadi Tarbiat Cultural Institute. (In Persian).
- Yousefi, M.R (2006). *Dad, Salt and Moon*. 2nd Edition. Mashhad: Beh Nashr Publications. (In Persian).

دراسة مقارنة للوظائف المعرفية للخيال في مختارات من قصص الأطفال لعادل الغضبان ومحمد رضا اليوسفي

عبدالحكيم صفرزائي^١ | فؤاد عبداللهزاده^٢ | عبدالباسط عرب يوسف آبادي^٣

١. ماجستير في اللغة العربية وآدابها، قسم اللغة العربية وآدابها، كلية الآداب والعلوم الإنسانية، جامعة زابل، إيران. العنوان الإلكتروني: ghalam6@gmail.com
٢. الكاتبة المسؤولة، أستاذ مساعد في اللغة العربية وآدابها، كلية الآداب والعلوم الإنسانية، جامعة زابل، زابل، إيران. العنوان الإلكتروني: foadabdolazadeh@uoz.ac.ir
٣. أستاذ مساعد في اللغة العربية وآدابها، كلية الآداب والعلوم الإنسانية، جامعة زابل، زابل، إيران. العنوان الإلكتروني: arabighalam@uoz.ac.ir

ملخص	معلومات المقال
على الرغم من هذه الحقيقة أنّ القصص الفانتازية للأطفال تتعارض مع الواقع، إلا أنها منسوجة من شخصيات وأحداث غير واقعية وخيالية؛ وتترك انطباعات عميقة في عقل الطفل وروحه ويهيئه للتطور الاجتماعي والسلوك الطبيعي. تندرج هذه الرؤية لقصص الأطفال ضمن إطار الوظيفة المعرفية لأدب الأطفال. بما أنّ التطور المعرفي يلعب دورًا مهمًا في تطور المراحل المختلفة لنمو الطفل؛ لذلك من المناسب الانتباه إلى الوظائف المعرفية المناسبة لمراحل الطفولة عند كتابة قصص الأطفال. يحاول هذا البحث وفقاً للمنهج الوصفي التحليلي أن يتطرق إلى موضوع الوظائف المعرفية للخيال الفانتاستيك في تعزيز مهارات الإبداع، والتشخيص، والترميز، ونمو الانطباعات النفسية وتقدير الذات، والفاعلية الذاتية لدى الأطفال في مختارات من قصص لعادل الغضبان ومحمد رضا يوسف. تشير النتائج إلى أنّ قصصهما تلعب دورًا مهمًا في تطور مراحل نمو الطفل وتقوية هويته الشخصية والاجتماعية وتحاول شخصيات القصص الفانتازية للمؤلفين زرع الجوانب المختلفة للإبداع لدى المتلقي / الطفل، معتمدة على وظيفتين معرفيتين والتين تتمثلان في تقدير الذات والفاعلية الذاتية.	نوع المقال: مقالة محكمة الوصول: ١٤٤٤/٠٧/٠٥ التقيح والمراجعة: ١٤٤٤/١٢/٠٤ القبول: ١٤٤٤/١٢/٠٥ الكلمات الدلالية: قصص فانتازيا للأطفال، النمو المعرفي، الفانتاستيك، محمد رضا يوسف، عادل الغضبان.

الإحالة: صفرزائي، عبدالحكيم؛ عبداللهزاده، فؤاد، عرب يوسف آبادي، عبدالباسط (١٤٤٥). دراسة مقارنة للوظائف المعرفية للخيال في مختارات من قصص الأطفال لعادل الغضبان ومحمد رضا يوسف. *بحوث في الأدب المقارن*، ١٤ (١)، ٩١-١١٢.

© الكتاب.

النشر: جامعة رازي

DOI: 10.22126/JCCL.2023.8739.2471